

Odmiany polszczyzny w szkole

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Śląskiego

Katowice 2013

Autorzy artykułów zamieszczonych w tej publikacji wielostronnie naświetlają problem odmian polszczyzny, którymi uczniowie posługują się w różnych sytuacjach komunikacyjnych i które poznają w toku edukacji polonistycznej. Wskazują na zjawiska i tendencje językowe, odzwierciedlone w wypowiedziach uczniowskich, np. „mieszanie” odmian stylistycznych, dominację kolokwialności, wulgaryzację języka. Skłaniają też do refleksji dydaktycznej, a ponadto zarysowują perspektywy dalszych badań nad zróżnicowaniem języka dzieci i młodzieży z uwzględnieniem wielorakich uwarunkowań, m.in. kulturowo-cywilizacyjnych, regionalnych i społecznych.

Redaktorki

Odmiany polszczyzny w szkole

NR 3116

Odmiany polszczyzny w szkole

Teoria i praktyka

pod redakcją
Heleny Synowiec

przy współudziale
Marty Kubarek

Redaktor serii: Dydaktyka Języka i Literatury Polskiej
Ewa Jaskółowa

Recenzent
Kazimierz Ożóg

Spis treści

Słowo wstępne (<i>Helena Synowiec</i>)	7
Jadwiga Kowalikowa Jak się mówi i pisze w szkole? Szkic do pejzażu dydaktycznego szkolnych odmian językowych	9
Regina Pawłowska Moda czy skuteczność w prakseologii nauczania języka polskiego w szkole	24
Jadwiga Wronicz Gwara, dialekt, język regionalny	33
Leszek Bednarczuk Głos w dyskusji nad mową mieszkańców Śląska	42
Helena Synowiec Zróżnicowanie terytorialne polszczyzny a edukacja językowa	50
Barbara Boniecka Czy rozmowy młodzieży są taktyczne?	66
Halina Wiśniewska Życie wulgaryzmów w ciągu dwu wieków (1764–1994)	86

Urszula Żydek-Bednarczuk Odmiana medialna w szkole	99
Łucja Dawid Teksty literackie dla netgeneracji w kształceniu językowym	112
Małgorzata Pietrzak Odmiany polszczyzny w praktyce bibliotecznej, w pracy z czytelnikiem i użytkownikiem	129
Krystyna Gąsiorek Sprawność językowa i propozycje jej kształcenia w klasach I–III szkoły podstawowej	142
Danuta Krzyżyk Frazeologizmy o rodowodzie mitologicznym piętą Achilleasa gimnazjalistów? Wyniki badań	170
Aleksandra Zok-Smoła Uwagi o stylu wypowiedzi pisemnych uczniów szkół podstawowych	189
Anna Łobos Czytelność tekstu w wybranych podręcznikach do nauczania muzyki w szkole podstawowej	202
Marta Mytko Motywy dojrzewania biologicznego w podręcznikach gimnazjalnych (uwagi o semantyce i kształcie językowym)	220

Słowo wstępne

Szkoła jest miejscem, w którym wyraźniej niż gdzie indziej można obserwować – uwarunkowane sytuacyjnie, pragmatycznie, środowiskowo i regionalnie – współfunkcjonowanie różnych odmian polszczyzny. Problem ten od dawna interesował językoznawców i dydaktyków. O tym, że zainteresowanie nim nie słabnie, świadczy niniejsza publikacja. Ukazuje się ona w czasie, gdy pod wpływem przeobrażeń cywilizacyjno-kulturowych dokonały się zmiany w zachowaniach językowych młodzieży i w hierarchii jej wartości, a ponadto gdy po reformie systemu edukacji – sfunkcjonalizowana wiedza o języku (też o odmianach językowych) przestała być doceniana w praktyce szkolnej. Niepokoi to zarówno środowisko językoznawców, jak i polonistów.

Zaproszenie do udziału w tomie zbiorowym przyjęło kilkunastu autorów z różnych ośrodków akademickich. Ujmują oni poruszone w artykułach zagadnienia z perspektywy teoretycznej, badawczej i dydaktycznej. Koncentrują uwagę Czytelników wokół uwarunkowań używania języka mówionego i pisanego w szkole, wykorzystania go jako narzędzia przekazywania wiedzy, środka językowego działania i formacji młodzieży oraz jako wartości narodowej i kulturowej. Ponadto zwracają uwagę na potrzebę rozwijania świadomości młodzieży i nauczycieli w zakresie odmian polszczyzny, ich funkcji oraz zasięgu społecznej używalności. Opisują również cechy wypowiedzi uczniów (m.in. „mieszanie” stylów, przemożny wpływ mediów, zubożenie warstwy frazeologicznej). Upominają się o przywrócenie rangi językowi

polskiemu (nie tylko jako przedmiotowi nauczania) w szkole oraz kulturze żywego słowa.

W kilku artykułach wskazano na miejsce terytorialnych odmian polszczyzny w edukacji. Zostały doprecyzowane – nierzadko „rozmyte” w praktyce polonistycznej i społecznym obiegu – pojęcia i terminy, takie jak: „gwara”, „dialekt”, „język regionalny”. Niektóre kwestie poruszane w publikacji mają znaczenie ogólniejsze – służą podniesieniu świadomości językowej społeczeństwa, m.in. na temat statusu mowy mieszkańców Śląska jako dialektu języka polskiego.

Podstawą większości artykułów są badania empiryczne i wnikliwa obserwacja praktyki szkolnej. W kręgu zainteresowań badaczy znalazły się – oprócz odmiany dialektalnej – odmiana medialna i środowiskowa (młodzieżowa), odmiana dydaktyczna (teksty podręczników szkolnych oraz ich czytelność). W artykułach opisano kompetencje kulturowo-językowe uczniów, przejawiające się w (nie)znajomości frazeologizmów o rodowodzie mitologicznym, a także cechy stylistyczne uczniowskich wypowiedzi pisemnych. Cenne spostrzeżenia przyniosła analiza strategii komunikacyjnych w spontanicznych rozmowach nastolatków, świadczących o tym, że ich język staje się coraz bardziej zwulgaryzowany. Istotnym tłem do rozpatrywania nasilającej się wulgaryzacji języka są przedstawione w jednym z artykułów wyniki badań historycznojęzykowych nad wulgaryzmacją w dawnych wiekach.

Nie brakuje w tomie artykułów ukierunkowanych w stronę praktyki. Dotyczą one kształcenia sprawności językowej, edukacyjnych wartości internetowych powieści dla młodzieży oraz estetycznej wartości języka w pracy bibliotekarza.

Zachęcam do lektury tej publikacji, mając nadzieję, że zainspiruje ona językoznawców i dydaktyków do poszerzenia pola zainteresowań polszczyzną w szkole o nowe problemy, a nauczycieli i studentów polonistyki skłoni do przemyśleń dydaktycznych.

Helena Synowiec

Redaktor
Katarzyna Więckowska

Projektant okładki
Anna Krasnodębska-Okręglicka

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Sabina Stencel

Łamanie
Damian Walasek

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-833-226-2236-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-237-6
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 15,0 Ark. wyd. 16,0 Papier
Alto 100 g, vol. 1.5 Cena 24 zł (+VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Leszek Bednarczuk
Barbara Boniecka
Łucja Dawid
Krystyna Gąsiorek
Jadwiga Kowalikowa
Danuta Krzyżyk
Anna Łobos
Marta Mytko
Regina Pawłowska
Małgorzata Pietrzak
Helena Synowiec
Halina Wiśniewska
Jadwiga Wronicz
Aleksandra Zok-Smoła
Urszula Żydek-Bednarczuk

Cena 24 zł (+VAT)

ISSN 0208-6336

odmiany polszczyzny w szkole